

از نمایشگاه تا وداع

مروری بر مهم‌ترین وقایع حوزه کتاب و ادبیات در سالی که گذشت

گزارش

گروه کتاب

نمایشگاه کتاب تهران، یکی از مهم‌ترین رویدادهای حوزه کتاب، نه فقط در عرصه داخلی، بلکه در تقویم فرهنگی جهان است؛ رویداد بین‌المللی در عرصه نشر که برخی آن را به جهت تعداد بازدیدکنندگان، دومین نمایشگاه کتاب جهان می‌دانند. نیمه دوم اردیبهشت امسال، مصلاي امام خميني (ره) میزبانی سی‌وششمین دوره برپایی این رویداد بین‌المللی عرصه نشر را با حضور ناشران ایرانی و خارجی و همچنین دوستداران کتاب و کتابخوانی به عهده داشت؛ رویدادی علمی- فرهنگی که به جهت بزرگی و اهمیت برپایی‌اش، یکی از مهم‌ترین اتفاقات سالانه در تمامی عرصه‌های فرهنگی و هنری به شمار می‌آید؛ هرچند در کنار مروری بر مهم‌ترین وقایع برپایی این دوره از نمایشگاه کتاب باید از برگزاری بیستمین دوره جشنواره شعر فجر و چهل‌وسومین دوره جشنواره شعر فجر و چهارمین دوره جایزه ادبی جلال‌آل‌احمد و همچنین وداع با بزرگانی چون کامران فانی، حسن کامشاد، عبدالمجید ارفعی و علی باباجاهی نیز یاد کرد.

سی‌وششمین دوره نمایشگاه کتاب

سی‌وششمین دوره نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران از ۱۷ تا ۲۷ اردیبهشت ۱۴۰۴ با شعار «بخوانیم برای ایران» محل صلاي امام خمینی (ره) میزبان دوستاران کتاب و کتابخوانی و همچنین جمعی از ناشران داخلی و خارجی بود. هم‌زمان با برگزاری بخش حضوری نمایشگاه کتاب تهران این دوره، بخش مجازی نمایشگاه نیز در سامانه book.ir |icfi امکان خرید غیرحضوری کتاب را به علاقه‌مندان مهیا کرد؛ اتفاقی که آغازگر آن محدودیت‌های شیوع پاندمی کرونا و تلاش برای متوقف کردن چرخه این بیماری بود اما نتایج موفقیت‌آمیز برپایی‌اش، منجر به تداوم برپایی‌اش در برگزاری هرساله نمایشگاه کتاب تهران و تکمیلی در میزبانی در بخش حضوری آن شد.

سی‌وششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران در محل صلاي امام خمینی (ره) میزبان دو هزار و ۳۶۳ هزار داخلی و خارجی بود و بیش از ۲۴۷ نفر عنوان کتاب در این رویداد فرهنگی عرضه شد. رویداد نشریاری یا فلوشیپ با مشارکت بیش از ۸۰ ناشر خارجی از ۳۰ کشور و ۵۰ ناشر-کودک از ایران نیز در این نمایشگاه برگزار و ۱۵۹ قرارداد

بین ناشران ایرانی و خارجی منعقد شد. عراق با ۲۶ ناشر و شماری از شخصیت‌های سیاسی و فرهنگی به عنوان میهمان این دوره از نمایشگاه حضور داشت و بیش از ۵۰۰ نشست تخصصی و فرهنگی، از سوی صنوف مختلف نشر، نویسندگان و مترجمان و با حمایت برگزارکنندگان برگزار شد.

در این دوره حدود یک میلیون و ۸۰۱ هزار و ۵۵۳ جلد کتاب در بخش مجازی و حدود یک میلیون و ۲۵۲ هزار و ۵۶۹ جلد در بخش حضوری (با توجه به قیمت میانگین کتب عرضه‌شده در نمایشگاه) به مبلغ کل بیش از هفت هزار و ۷۶۷ میلیارد ریال به فروش رسید که از این میزان بیش از سه هزار و ۱۸۱ میلیارد ریال کتاب امسال با تلاش جداگنتری برای ۴ هزار و ۵۸۵ میلیارد ریال سهم فروش مجازی بود. این ارقام به ترتیب افزایش ۷۵ درصدی در تعداد بخش مجازی و ۵۷ درصد در مبلغ فروش کل نسبت به دوره پیشین را نشان می‌دهد. برگزارکن نمایشگاه کتاب امسال با رکوردشکنی در ارسال بسته‌های پستی به اقصی نقاط کشور همراه شد؛ بنابراین اعلام ابراهیم حیدری، سخنگوی سی‌وششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، فروش مجازی در این دوره رکوردهای پیشین را شکست و مجموع سفارشات به عدد یک‌میلیون و هجده هزار و ۴۸۸ رسید.

نمایشگاه کتاب تهران در سی‌وششمین دوره برگزاری‌اش، تفاوتی مهم با دوره‌های پیشین داشت که افتتاح نخستین فلوشیپ هم‌زمان با برگزاری بخش حضوری نمایشگاه کتاب تهران این دوره، بخش مجازی نمایشگاه نیز در سامانه book.ir |icfi امکان خرید غیرحضوری کتاب را به علاقه‌مندان مهیا کرد؛ اتفاقی که آغازگر آن محدودیت‌های شیوع پاندمی کرونا و تلاش برای متوقف کردن چرخه این بیماری بود اما نتایج موفقیت‌آمیز برگزاری هرساله نمایشگاه کتاب تهران و تکمیلی در میزبانی در بخش حضوری آن شد.

این فلوشیپ با موضوع کتاب کودک و نوجوان و ضمن بهره‌مندی از تجربه انجمن فرهنگی کودک و نوجوان و فلوشیپ استانبول و آژانس ادبی «اینتروتما» برگزار شد. به گفته علیرضا نیوری‌زاده، رئیس نخستین فلوشیپ نشر، در مسیر فلوشیپ تهران ۱۲۹ درخواست توسط ناشر،

کارگزار ادبی ثبت شد و از میان آنها ۲۰ نفر انتخاب شدند. از مهم‌ترین اهدافی که از این طریق دنبال می‌شود می‌توان به برخورداری کتاب‌های منتخب از حمایت‌های ویژه طرح گرنت(حمایت مالی برای ترجمه آثار تألیفی به زبان‌های دیگر) اشاره کرد.

جشنواره شعر فجر و جایزه کتاب سال

هجدهمین دوره جایزه ادبی جلال آل احمد به دبیری مجید قیصری ۱۷ دی با حضور جمعی از اهالی قلم و فرهنگ در تالار قلم کتابخانه ملی به کار خود پایان داد؛ برگزاری این جایزه ادبی که در گذر سال‌ها با حواشی مختلفی دست‌وپنجه نرم کرده امسال با تلاش جداگنتری برای داوری آثار با پرهیز از تک‌صدایی برگزار شد؛ انتخاب قیصری، نویسنده سرشناسی که اغلب از منتقدان نگاه‌های سلیقه‌ای در انتخاب آثار در جوایز ادبی بوده یکی از اتفاقات مثبت در جلب نگاه مثبت اهالی ادبیات به این دوره محسوب می‌شود. آثار این دوره از جایزه در بخش‌های داستان بلند و رمان، مستند نگاری، داستان کوتاه و نقد ادبی برگزار شد که در بخش نقد ادبی هیچ اثری شایسته کسب عنوان برگزیده شناخته نشد.

برپایی بیستمین دوره جشنواره شعر فجر یکی دیگر از مهم‌ترین رویدادهایی است که اهالی شعر در سالی که چند روز دیگر به پایان می‌رسد در ۱۴ بهمن از برگزیدگان آن مطلع شدند. رویدادی رقابتی در حوزه شعر که متولیان برپایی‌اش آن را به هدف کمک به ارتقای شعر معاصر و ضمن پرهیز از اعمال سلیقه‌هایی که در برخی دوره‌های پیشین شاهد بودیم برگزار کردند. هیأت داوران جشنواره بین‌المللی شعر فجر، برگزیدگان بیستمین دوره این جشنواره را در چهار بخش بزرگسال، کودک و نوجوان و درباره شعر معرفی کردند. حضور زنان شاعر در جشنواره شعر این دوره، به خصوص در بخش «کودک و نوجوان»، پررنگ بود.

چهل‌وسومین دوره جایزه کتاب سال نیز ۱۹ بهمن با حضور رئیس جمهور و جمعی از مسئولان فرهنگی و پیشکسوتان حوزه کتاب به کار خود پایان داد. آثار ارسالی به دبیرخانه سراساس رده بندی دیوبی و به دبیری ججت الاسلام مهدوی راد برگزار شد. دکتر مسعود پزشکیان در آیین اختتامیه چهل و سومین جایزه

حسن کامشاد

عبدالمجیدرفعی

جلال خالقی مطلق

رضا امیرخانی

کتاب سال جمهوری اسلامی ایران با تمجید از جایگاه رفیع علمی همه اساتید، نخبان و پژوهشگرانی که در راستای توسعه گنجینه علم و دانش کشور تلاش می‌کنند به دنبال درباب ضرورت کتاب و تلاش برای بهبود وضعیت صنعت نشر اشاره کرد؛ واقفیت آن است که ما هر چقدر کتاب و کتابخوانی را ارج نهمیم و کسنانی را که در این مسیر تلاش می‌کنند نادیده می‌گذاریم و پشتیبانی کنیم کم است چرا که اگر بگردیم به عنوان یک مسئول در این جایگاه هستم و توانایی‌هایی دارم به برکت کتاب و علمان و اساتیدی بوده که کتابخوان بوده‌اند و به ما درس داده‌اند و اگر امروز با ضعف‌ها و کاستی‌هایی روبرو هستیم باز هم راه حل آن را در همین مسیر باید جست‌وجو کنیم.»

از ویژه برنامه‌های هفته کتاب نیز می‌توان به عنوان یکی از مهم‌ترین اتفاقات سالانه تقویم فرهنگی کشورمان یاد کرد؛ رویدادی که بهانه برگزاری‌اش گرامیداشت روز کتاب و کتابخوانی در ۲۴ آبان است. اهالی نشر و دوستداران کتاب، امسال شاهد برپایی سی‌وسومین دوره هفته کتاب جمهوری اسلامی ایران بودند. برنامه‌های امسال هفته کتاب در راستای اسناد بالادستی کشور و ذیل سیاست‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی طراحی شده بود. هفته کتاب امسال فرصتی برای تحقق هرچه بیشتر تحقق عدالت فرهنگی همکاری و هماهنگی مجموعه‌ای از ۸۰ دستگاه و سراسر کشور را به دنبال داشت و خانه کتاب و ادبیات ایران به عنوان نهاد هماهنگ کننده نقش محوری در این بین ایفا کرد. به گفته برگزار کنندگان این دوره هفته کتاب، این رویداد فرهنگی در سال جاری به هدف عزمی ملی برای پیوند دوباره مردم

با کتاب برپا شد. سی‌وسومین دوره هفته کتاب جمهوری اسلامی ایران با شعار «بخوانیم برای ایران» از ۲۴ تا ۳۰ آبان برگزار شد.

درگذشتگان سال ۱۴۰۴

از ابتدای سال جاری، اهالی کتاب ادعار درگذشت جمعی از چهره‌های سرشناس و پیشکسوت بخش‌های مختلف حوزه کتاب شدند، دوم خرداد ماه خبر درگذشت حسن کامشاد در ۵۵ سالگی منتشر شد. این مترجم و پژوهشگر ادبیات فارسی متولد ۴ تیر ۱۳۰۴ در اصفهان بود که درکنار تدریس زبان فارسی در دانشگاه‌هایی چون کمبریج و کالیفرنیا، آثار شاخصی را به فارسی ترجمه کرده است. از ترجمه‌های معروف کامشاد کتاب «دنیای سوفی» اثر یوستین گزدر است. مهم‌ترین ترجمه او «تاریخ چیست» اثر ا. ا. کار و مهم‌ترین اثر تألیفی او «پایه‌گذاران نشر جدید» فارسی است. «درک یک پایان» و «حدیث نفس» از دیگر آثار کامشاد است.

اما خبر درگذشت مرتضی کاخی، به رغم جایگاهی که در عرصه کتاب از آن خود کرده بعد از گذشت ۹ ماه رسانه‌ای شد. کاخی، زاده ۲۹ آبان ۱۳۱۷ در محله باغ سلطانی تربت حیدریه بود که ۲۳ مهرماه ۱۴۰۳ در ۸۶ سالگی در بی‌خبری از دنیا رفت و خبر درگذشتش ۹ تیرماه توسط ایسنا منتشر شد. «روشن‌تر از خاموشی

(گزیده شعر امروز ایران ۱۳۵۷-۱۳۶۰)»، «آنتولوژی شعر معاصر ایران»، «باغ بی برگی» (یادنامه مهدی اخوان ثالث) از آثار مشهور این دیپلمات ادیب است. از دیگر آثار که توسط مرتضی کاخی منتشر شده است، ۶ اسفند در ۸۶ به کتاب‌های «قدر مجموعه گل»، برگزیده‌ای از غزل فارسی از آغاز

پویش ملی «ایستاده برای ایران» با اتکا

به ظرفیت عظیم و دسترسی گسترده کتابخانه‌های عمومی در سراسر کشور، در تلاش است تا بستری فرهنگی و اجتماعی برای ارتقای آگاهی جامعه فراهم کند. از مهم‌ترین اهداف این رویداد می‌توان به آگاهی‌بخشی عمومی درباره پیشینه تاریخی مقاومت در برابر سلطه، بازخوانی تاریخ استعمار و استقلال از طریق منابع تاریخی و ادبیات و تبیین دقیق رابطه مردم و آینده ایران اشاره کرد. همچنین حفظ و تقویت هویت ملی در مقابل تهدیدات خارجی، ارتقای روحیه همدلی، حماسه و ایستادگی و ارائه حمایت‌های روانی از کودکان، نوجوانان و خانواده‌ها در شرایط کنونی از طریق آموزش، از دیگر محورهای کلیدی این پویش است.

برنامه‌های اجرایی این پویش در دو بخش اصلی شامل «رویدادهای ویژه ملی» و «خدمات کتابخانه‌ای» طراحی شده است. در بخش رویدادهای ویژه ملی، مسابقاتی نظیر «استعمارخوانی» برای معرفی کتاب‌های تألیف و ترجمه مرتبط با استعمار و مسابقه «تجربه ایستادگی» با محوریت خاطره‌نگاری و روزنگاری از لحظات امید، همبستگی و تجربه جنگ برای تمامی گروه‌های سنی در نظر گرفته شده است. در این بخش کودکان نیز می‌توانند در مسابقه نقاشی «به رنگ ایران» یا موضوع ترسیم قهرمانان و رویدادهای امیدوارانه جنگ شرکت کنند.

همچنین، رویداد هنری «کودک شهید ایران» به یاد کودکان شهید جنگ به‌ویژه شهدای مدرسه میناب در قالب کمپین و پرفورمنس برگزار می‌شود. ثبت دلنوشته‌های صمیمانه مردم خطاب به رهبر شهیدشان در رویداد «رهبر شهید» و ثبت قول و قرارهای مردم با رهبر جدیدشان برای ساخت آینده ایران در رویداد «قرار من با آقا مجتبی» از دیگر برنامه‌های شاخص و ملی این

کتاب

۱۵

بود. ارفعی نخستین مترجم استوانه کوروش بزرگ از زبان اصلی (بابلی نو) به فارسی است. او در سال ۱۳۹۴ جایزه سرو ایرانی، در زمینه میراث فرهنگی را به عنوان یک عمر کوشش فرهنگی دریافت کرد. این پژوهشگر و متخصص زبان‌های باستانی اکدی و عبرانی و از آخرین بازماندگان مترجم خط میخی عیلامی و از مهم‌ترین کتیبه‌خوان‌های ایران است. ارفعی همچنین از دانش وسیعی درباره تاریخ فرهنگ میان‌رودان (بین‌النهرین باستانی) بهره‌مند بود. کتاب سه جلدی «گل‌نشته‌های باروی تخت جمشید»، با ترجمه او در سال ۱۳۸۷ از سوی انتشارات مرکز دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی منتشر شد.

جلال خالقی مطلق، ادیب، ایران‌شناس و بزرگترین شاهنامه‌پژوه معاصر، ۹ اسفند در ۸۸ سالگی درگذشت. جلال خالقی مطلق، با بیش از نیم‌قرن پژوهش و ارائه بهترین تصحیح «شاهنامه»، تأثیر شگرفی بر تاریخ زبان و ادب پارسی گذاشت. تدریس در دانشگاه هلمگولگ آلمان و قائم‌مقامی بنیاد فردوسی، از جمله سوابق برجسته این استاد قفید است. مقاله‌های تحقیقی او در مجله سیمرخ (نشریه بنیاد شاهنامه فردوسی)، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی، ایران‌نامه، ایران‌شناسی، کلک و نامه ایران باستان انتشار می‌یافت. دو مجموعه برگزیده از مقاله‌های او با عنوان‌های «گل رخ‌های کهن» (۱۳۷۲) و «سخن‌های دیرینه» (۱۳۸۱) در تهران به چاپ رسیده است.

پویس تراکمه، داستان‌نویس و منتقد ادبی، ۲۴ اسفند در ۷۸ سالگی از دنیا رفت. این نویسنده، منتقد و ویراستار ادبی، سال ۱۳۲۶ درآبادان به دنیا آمد. بعدها در دانشگاه اصفهان مشغول به تحصیل در رشته زیایی شد و از اعضای حلقه ادبی تأثیرگذار «جنگ اصفهان» بود. او سال‌ها در استان و مقاله نوشت و با نشریه‌های مختلف همکاری داشت. با این‌همه نخستین مجموعه داستانش را در آستانه ۶۰ سالگی منتشر کرد؛ «مکتب آخر» مجموعه داستان کوتاه.

آرزوی بهبودی

یکشنبه ۱۹ آذر ۱۴۰۴ با خبر ناگواری برای اهالی ادبیات همراه بود. در این روز رضا امیرخانی، نویسنده صاحب نام که با آثار شاضی چون «من او»، «بیوتن»، «قیداره»، «جانستان کابلستان» و «نفحات نفت» شناخته شده، هنگام پرواز با پاراگلایدر دچار سانحه و ضربه مغزی شد. امیرخانی پس از چند ماه بستری در بیمارستان روز جمعه ۱۱ بهمن برای ادامه روند مراقبت‌های درمانی به منزل منتقل شد و امیدواریم سال آینده این نویسنده سلامتی خود را به دست آورد.

پویش است.

بخش خدمات کتابخانه‌ای نیز شامل برنامه‌های متنوعی است که طراحی سیرهای مطالعاتی و معرفی کتاب‌هایی با موضوع استعمار و همچنین بررسی جنگ‌ها و تروورهای آمریکا در پیونیست‌ها در جهان از جمله آنهاست. برگزاری محافل ادبی، تولید محتوای رسانه‌ای توسط کتابداران و دعوت از تصویرگران و کارگرافتوریست‌ها برای خلق آثار تصویری متناسب با اهداف پویش از دیگر اقدامات اجرایی این بخش به شمار می‌رود. همچنین به منظور پوشش دهی همگانی، بهره‌برداری حداکثری از کتابخانه‌های سیار، ایجاد پیشخوان‌های موقت و ارسال کوله‌کتاب به مناطق آسیب‌دیده یا مهاجرپذیر در دستورکار قرار گرفته است.

پویش «ایستاده برای ایران» با مخاطبان آن را تمامی گروه‌های سنی اعم از کودکان، نوجوانان و بزرگسالان تشکیل می‌دهند. از هفته آخر اسفند ۱۴۰۴ آغاز شده و تا پایان فروردین ۱۴۰۵ ادامه خواهد داشت. علاقه‌مندان به شرکت در این رویداد ملی می‌توانند

سازمان کتابخوان به دبیرخانه پویش ارسال کنند.

تلاش برای بازسازی کتابخانه‌های عمومی

برنامه‌ریزی برای اجرایی ساختن سلسله برنامه‌هایی از سوی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در حال انجام است که این نهاد کتابخانه‌ای نیز در ماه‌های گذشته، و در جریان حوادث دی ماه سال جاری با آسیب گسترده‌ای روبه‌رو شده است. بنابراین اعلام دبیرکل نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، در حوادث ماه‌های اخیر، بیش از ۵۰ کتابخانه عمومی در نقاط مختلف کشور دچار خسارت شدند که از این میان، چندین کتابخانه به‌طور کامل از چرخه خدمات‌رسانی خارج شده‌اند،

آسانی که ویرانی‌های جنگ تحمیلی حاضر را شامل نمی‌شود. به گفته‌آزاده نظریلند، دبیرکل نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور«جدی‌ترین و دردناک‌ترین» مورد آسیب مربوط به کتابخانه عمومی شهرداری شهرستان بروجرد دراستان چهارمحال و بختیاری بوده است؛ این کتابخانه میراثی ارزشمند با قدمت ششسی به همت یکی از نوادگان آیت‌الله سیدابوالحسن اصفهانی، مرحوم حاج سیدمحمد حسینی متقی نجفی، وقف فرهنگ شد و از سال ۱۳۹۲ به عنوان بخشی از شبکه نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور فعالیت داشت. بنابر گزارش نظریلند، این کتابخانه به‌مثابه گنجینه‌ای ملی بوده که در جریان آتش‌بها، متأسفانه بخش نسخ خطی، نشریات، منابع کودک و آموزشی کاملاً در آتش از بین رفته است. از دیگر کتاب‌های عمومی که بخش عمده‌ای از زیرساخت‌های آن از میان رفته می‌توان به کتابخانه عمومی فردوسی شهر سورشجان در استان چهارمحال و بختیاری اشاره کرد.

کتابخانه عمومی امام حسن مجتبی(ع) در بخش رومی شهرستان ایوان استان ایلام با بیش از ۱۷ هزار جلد کتاب در منطقه‌ای کم‌برخوردار بود و نقشی اساسی در اشاعه فرهنگ مطالعه و آموزش داشت که در حوادث دی‌ماه به‌طور کامل در آتش سوخته است. کتابخانه عمومی صلاي آیت‌الله اعرافی شهرستان میبد نیز با آسیبی جدی روبه‌رو شده است. با وجود این، دبیرکل نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور تصریح کرده است: «مجموعه نهاد با تمام توان در حال ارزیابی وضعیت و برنامه‌ریزی برای بازسازی سریع این مراکز فرهنگی است تا کتابخانه‌ها بار دیگر به عنوان مأمن اندیشه، تعامل و همدلی مردم، احیا شوند.»